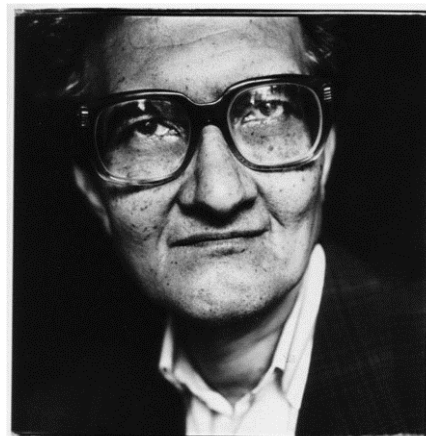

Opgave 2 Het kosmopolitisme van Amartya Sen

Amartya Sen is een Indiase schrijver, econoom en filosoof die in 1998 de Nobelprijs voor de economie ontving voor zijn strijd tegen armoede.

Enkele jaren voor de onafhankelijkheid van India in 1947, braken er op grote schaal rellen uit tussen hindoes en moslims. Voor het huis van Sen werd een moslimarbeider neergestoken. De zwaargewonde man vluchtte het huis in en vroeg de elfjarige Sen om hulp. De jongen gaf hem een glas water en riep zijn vader om hulp.

Voordat hij naar het ziekenhuis gebracht werd, vertelde de man aan Sen dat zijn gezin al weken honger leed. Hij had het geriskeerd naar de vijandige hindoe-wijk te komen, waar Sen woonde, zodat hij wat geld kon verdienen. In het ziekenhuis stierf de man.

De elfjarige Sen realiseerde zich vanaf dat moment dat economische vrijheid en politieke vrijheid met elkaar te maken hebben: wie arm is en honger lijdt, heeft geen keuze.

- 2p 6 Leg uit dat de hulp van de jonge Sen aan de zwaargewonde man volgens Cicero zowel medemenselijk als rechtvaardig is.

De ervaring met de neergestoken man staat aan de basis van Sens motivatie om onrecht te onderzoeken en hij benadert dit onrecht zowel vanuit de filosofie als vanuit de economie. Sen merkt op dat hongersnood nooit plaatsvindt in een democratie en dat een rechtvaardige verdeling van welvaart net zo noodzakelijk is voor een rechtvaardige samenleving als gelijke grondrechten dat zijn. Sen verwijst in zijn werk naar Martin Luther King die zei: "Wat heb je aan het recht om samen met blanken in een restaurant aan tafel te zitten als je geen geld hebt om een maaltijd te bestellen?"

Kings burgerrechtenstrijd is een goed voorbeeld voor Sens capability-benadering. Sen onderscheidt aan de ene kant de mogelijkheden die mensen hebben om keuzes te maken en aan de andere kant de mate waarin mensen die mogelijkheden ook praktisch verwerklijken. Martha Nussbaum neemt deze gedachte van Sen over.

Voor wat betreft het analyseren van rechtvaardigheid verschilt de capability-benadering van Sen wezenlijk van een benadering die uitgaat van een afgebakende lijst met universele grondrechten. Een voorbeeld van zo'n andere benadering is de Universele verklaring van de rechten van de mens uit 1948.

- 3p 7 Wat is het voordeel van Sens capability-benadering ten opzichte van een benadering die uitgaat van een lijst van universele grondrechten? Leg dit voordeel uit met Sens verwijzing naar Martin Luther King. Leg vervolgens uit wat het verschil is tussen de capability-benadering van Sen en die van Nussbaum.

In Sens moedertaal bestaan er twee woorden voor rechtvaardigheid. De term 'niti' verwijst naar procedurele rechtvaardigheid als eigenschap van organisaties en juridisch correct gedrag, terwijl 'nyaya' gaat over de rechtvaardigheid van de concrete, praktische uitkomsten van een handeling.

Sen herkent beide noties van rechtvaardigheid ook in de westerse traditie; sommige filosofen hebben een idee van rechtvaardigheid dat sterk lijkt op 'niti', anderen filosoferen duidelijk over rechtvaardigheid als 'nyaya'. Sen is van mening dat het belangrijk is deze verschillen te onderscheiden om spraakverwarring te voorkomen.

Dit onderscheid tussen rechtvaardigheid als 'niti' en als 'nyaya' is te herkennen in de filosofie van Kant en in de analyse van armoede van Smith.

- 2p 8 Beargumenteer met de betreffende filosofie:
- of Kant rechtvaardigheid vooral opvat als 'niti' of als 'nyaya' en
  - of Smith rechtvaardigheid vooral opvat als 'niti' of als 'nyaya'.

Sen illustreert zijn analyse van het begrip rechtvaardigheid aan de hand van een voorbeeld van drie kinderen die vechten om een fluit.

tekst 4

Anne eist de fluit op omdat zij de enige is die erop kan spelen. De andere kinderen spreken dat ook niet tegen. Het zou zeer onrechtvaardig zijn om de fluit te ontzeggen aan de enige die het instrument ook daadwerkelijk kan bespelen. Als dat alles is wat je zou weten, zou dat de claim van Anne erg sterk maken. Bob verdedigt zijn aanspraak op de fluit door erop te wijzen dat hij de enige van de drie is die zo arm is dat hij geen eigen speelgoed heeft. De fluit zou hem iets geven om mee te spelen. De andere kinderen erkennen dat zij rijker zijn en wel allerlei spullen voor zichzelf hebben. Als je alleen Bob zou hebben beluisterd en de andere twee niet, zou er veel voor te zeggen zijn om de fluit aan hem te geven.

Carla wijst erop dat zij maandenlang heel zorgvuldig bezig is geweest om de fluit zelf te maken. Dit wordt door de anderen bevestigd. En "juist op het moment dat ik ermee klaar was", zo klaagt ze, "probeerde dit gespuis mij de fluit te ontfutselen". Als je alleen de verklaring van Carla zou hebben gehoord, zou je wel eens geneigd kunnen zijn geweest haar de fluit te geven als erkenning van haar begrijpelijke aanspraak op iets wat zij zelf heeft gemaakt.

naar: Amartya Sen, Het idee van rechtvaardigheid, 2013

Als je de drie kinderen Anne, Bob en Carla hebt aangehoord met hun verschillende argumenten sta je voor een moeilijke beslissing. Theoretici van verschillende denkrichtingen, zoals egalitaristen, libertaristen of utilitaristen, menen dat het niet moeilijk is een rechtvaardige oplossing te vinden. Maar ze zouden verschillende oplossingen kiezen. Vanuit elk van de drie denkrichtingen moet telkens een ander kind de fluit krijgen.

- 3p 9 Beargumenteer welk van de drie kinderen de fluit moet krijgen volgens:
- de egalitaristen,
  - de libertaristen en
  - de utilitaristen.

Sens boek *Het idee van rechtvaardigheid* is opgedragen ter nagedachtenis aan John Rawls. Sen meent dat Rawls een zeer grote indruk op het denken over rechtvaardigheid heeft gehad. Rawls beschrijft rechtvaardigheid als billijkheid, oftewel als 'justice as fairness'.

Aan de hand van het concrete verdelingsvraagstuk van kinderen die om een fluit ruziën, formuleert Sen kritiek op het rechtvaardigheidsbegrip van Rawls.

- 3p 10 Leg uit:
- waardoor volgens Rawls het gedachte-experiment van de sluier van onwetendheid leidt tot een theorie van rechtvaardigheid,
  - welke kritiek Rawls daarmee op het utilitarisme heeft en
  - welke kritiek Amartya Sen met het voorbeeld van de fluit op Rawls' theorie van rechtvaardigheid heeft.

Sen is een voorstander van het kosmopolitisme. Volgens hem is veel ellende in de wereld het resultaat van verwarring over de eigen identiteit; als mensen zich alleen maar identificeren met hun nationale of religieuze identiteit leidt dat snel tot haat en geweld, zoals hij als elfjarige zelf had meegemaakt.

De gemeenschap waarmee iemand zich identificeert hoeft volgens Sen niet altijd dezelfde te zijn. Tijdens een voetbalwedstrijd bestaat er een vanzelfsprekende nationale of lokale identificatie, maar het is volgens Sen belangrijk om die identiteit weer los te laten zodra de wedstrijd afgelopen is. In het kosmopolitisme is het belangrijk om vertrouwen te houden in het vermogen van mensen over de hele wereld om elkaar te begrijpen en vooral nooit op te geven om dat te proberen. Amartya Sen verzet zich daarmee tegen nationalisme.

De Amerikaanse filosoof Michael Walzer verzet zich juist tegen het kosmopolitisme.

De tegenstelling tussen kosmopolitisme en nationalisme wordt bijvoorbeeld zichtbaar in de eurocrisis. Tijdens deze crisis kwam de gemeenschappelijke munt van de Europese Unie onder druk te staan. Griekenland was een van de lidstaten met de grootste problemen. In 2010 was de Griekse staat bijna failliet en deed de Griekse regering een beroep op de andere eurolanden om mee te betalen aan de Griekse schulden. De andere eurolanden kwamen echter pas in actie toen de problemen van Griekenland ook hun eigen economieën in gevaar brachten. Door het uitstel is de uiteindelijke last voor de Europese belastingbetaler wel veel hoger uitgevallen. In ruil voor steun door de andere lidstaten moest de Griekse regering zware bezuinigingen doorvoeren. Staatsbedrijven werden verkocht en sommige ambtenaren kregen nog maar de helft van hun salaris.

3p 11 Leg uit:

- dat Walzer bezwaar zou maken tegen de oplossing voor de Griekse schulden crisis en
- dat het kosmopolitisme volgens Walzer geen basis voor Europese politiek kan zijn.

Beargumenteer vervolgens met zowel de opvatting van Walzer als de opvatting van Sen of nationalisme leidt tot minder mondiale rechtvaardigheid.